

conceptnota conferentie Sint Lucas Antwerpen november 2007

Intro/statement

Citype 1997 en 1999 liggen intussen reeds ver achter de rug.

Beide conferenties brachten vooral een picturale review van de typografische en grafische ontwerpsscène van dat moment.

Dergelijke conferenties waren in België op dat ogenblik eerder uitzondering dan regel. Er is intussen wel wat veranderd. Diverse hogescholen en culturele instellingen nemen interessante (zij het eerder beperkte) initiatieven. De aantrekkingskracht van de opleidingen zoals o.a. 'grafisch ontwerp' bewijst dat in deze relatief korte periode de appreciatie voor het vakgebied is toegenomen. Wellicht omdat ook de maatschappelijke en economische context grondig is gewijzigd. 'Ontwerpen' lijkt relevanter maar ook 'gratuiteer' te zijn geworden.

Een zeer belangrijke evolutie maken ook de opleidingen door. Er is 'professioneel' en er is 'academisch'.

Alsof beide begrippen niet samen kunnen gaan, wat natuurlijk onzinnig is. Maar zo is het wellicht niet bedoeld. Belangrijk is wel dat een 'professionele' opleiding zich meer op de techniciteit van een beroep richt daar waar een 'academische' opleiding niet onmiddellijk naar een beroep verwijst, maar vooral academisch en/of wetenschappelijk onderzoek stimuleert. Hoe kan dit worden toegepast in een afstudeer-richting zoals 'grafisch ontwerp'? Tot voor kort was toch steeds de redenering dat het 'product' in de brede zin van het woord het resultaat diende te zijn, of niet? Het doet ons - als leraars en docenten - nadenken over de zin en onzin van ons vakgebied. En dat is maar goed ook. Want is grafisch ontwerp eigenlijk? Hoe evolueert deze discipline? Is grafisch ontwerp nog wel onder één discipline af te bakenen? En welke rol heeft de opleiding?

De ontwerp vragen waarmee huidige en toekomstige ontwerpers worden geconfronteerd, zijn niet langer uitsluitend vormelijk of technisch van aard. Niet dat dit in het verleden steeds wel het geval was, de 'grafisch ontwerper' had voorheen wellicht meer autonomie terwijl hij of zij nu meer wordt gestuurd door strategie en marketing. Dit is een fenomeen met een meervoudig effect.

Het biedt enerzijds meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en denkrichtingen maar anderzijds kan het de ontwerper in een louter uitvoerende rol dwingen. De ontwerper wordt dan gewoon 'vormgever'. En wat zou dan het verschil kunnen zijn tussen ontwerpen en vorm geven?

Dit is waar de rol van onze opleiding cruciaal wordt. Niet omdat het ene minderwaardig zou zijn, ze zijn echt wel complementair, maar wel indien we een duidende visie willen ontwikkelen naar de maatschappelijke positie van de toekomstige 'ontwerper'.

Jonge 'ontwerpers' dienen zich alerter en weerbaarder op te stellen. Willen ze met globale en generale problematieken te maken hebben of niet? Laten ze zich (volledig) sturen door de briefing, vaak enkel geformuleerd vanuit een concrete en korte termijnvraag of durven ze als 'onderzoekers' de briefing in vraag te stellen? Of zelfs herdefiniëren? Door oplossingen of producten te bedenken die relevanter zijn.

Of beter functioneren op middenlange of zelfs lange termijn.

Het denken en ageren op korte termijn beheerst onze economie en ons denken dusdanig dat een 'academische' opleiding hier haar relevantie dient te bewijzen. Moet een opleiding überhaupt de markt te bedienen door specialisten op maat af te leveren?

Wellicht is het antwoord complexer dan ja of nee. Diezelfde markt vraagt ook mensen met een erg brede kijk op de dingen, generalisten zeg maar. Het lijkt contradictorisch maar dat is het helemaal niet. Een academische opleiding kan een eigen weg gaan, vanuit een geëngageerde visie, dewelke overigens niet diametraal t.o.v. de marktsituatie hoeft te staan.

Maar wat met de opdrachten die een heel hoge technische graad behoeven? Er is een grote nood aan specialisten, ook in ons vakgebied. Hoe vergroot je de synergie tussen generalisme en specialisatie?

Een academische opleiding heeft de onmiskenbare taak - tot op een bepaalde hoogte - beide te verenigen zodat de 'grafisch ontwerper' in spe in staat blijkt te zijn om als een creatieve denker (en eventueel organisator) toegepaste oplossingen aan te bieden.

Oplossingen die vanuit een denk- of onderzoeksproces ontstaan, al mag dit laatste ook geen dogmatisch uitgangspunt zijn.

Vaak en terecht leggen we de nadruk op het begrip 'creativiteit'. Maar de luchtige vrijblijvendheid waarmee het begrip 'creativiteit' in de huidige maatschappij steevast in de mond wordt genomen is tekenend voor de banalisering van diezelfde 'creativiteit'. Kijk maar naar de onlangs gelanceerde oproep van één (VRT) voor het nieuwe programma 'Ik heb een idee!' Alsof dat ene idee meteen de wereld verandert. Deze eerder 'romantische' visie is reeds lang achterhaald, dat weten gedreven ontwerpers ook. Creativiteit is niet voorbehouden aan ontwerpers, architecten of kunstenaars of wie dan ook. Het is gewoon een menselijke attitude, die men kan ontwikkelen of kan afremmen. Het is een eigenschap van mensen om - in welke omstandigheid ook - vaak interdisciplinair met toeval/inventiviteit/techniek en ondernemingszin om te gaan. In zekere zin vindt het 'creatief denken', ik hou meer van de omschrijving 'inventief denken' zijn exponent in 'integraal denken'. In alle richtingen. Van abstractie tot concretisering. Van concept tot materiaal maar ook omgekeerd.

Deze redenering houdt de gelijktijdige erkenning van integratie en specialisering in. Want integratie is geen toverwoord, het is in deze context eerder een 'attitude' waarbij ontwerpers ook in het midden van het maatschappelijke veld gaan postvatten, net zoals architecten of kunstenaars dat doen. In deze zin is de taak van de 'grafisch ontwerper' in onze opleiding en maatschappij a priori onderzoekend en niet alleen uitvoerend. Ontwerpen wordt dan procesmatig, al gebeurt dit vaak ook intuïtief zonder dat de ontwerper in kwestie er zich bewust van is.

Een ander boeiend fenomeen is dat van de 'gescheiden werelden'. Ondanks de vermenging in het dagelijkse leven, zijn er onmiskenbare min of meer gescheiden werelden die elk hun eigen jargon, gewoontes en principes kennen. Bv de kunstwereld, de politieke wereld, de designwereld, de literaire wereld, de wereld van letterontwerpers, programmeurs etc. Ondanks de grotere overlappings en uitingen van crossover, blijven deze werelden toch min of meer gescheiden functioneren. Dit is toch hoogst eigenaardig maar ook erg fascinerend.

Wanneer we 'grafisch ontwerp' in haar brede en realistische context zien, dan blijkt overduidelijk dat de 'grafisch ontwerper' met al deze 'werelden' beroepshalve in contact komt. Dit is een unieke positie, erg complex maar erg uitdagend.

We hoeven hier als opleiding niet krampachtig mee om te gaan. Integendeel. Vanuit een open vizier kunnen we een erg stimulerende rol spelen waarbij we vanuit een onderzoekende attitude mensen samenbrengen. In het onderzoeksproces bij bepaalde opdrachten en ook op een jaarlijkse of tweejaarlijkse conferentie. Met doeners en denkers en combinaties van beiden. Uit diverse disciplines zonder al te breed te gaan, want telkens in een grensgebied van grafisch ontwerp, typografie, beeldcultuur en autonome kunst. Een conferentie waar we grafische ontwerpers, letterontwerpers, denkers/pedagogen/kunsthistorici, kunstenaars en ontwikkelaars samenbrengen.

Ambitieuze, onderzoekende, met een gezonde mix tussen beeld en woord.

Met als doel een beter inzicht te krijgen in ontwerpprocessen, van welke aard en in welke discipline ook.

De inspirerende greppel tussen denken en doen. Integrated 2007.

